

بررسی علاقه دانش آموزان نسبت به درس تاریخ

مهناز عبدالهیان ، سولماز عبدالهیان

چکیده

یکی از علل عمده ضعف در یادگیری و در نتیجه مشاهده نمرات پایین میان دانش آموزان نداشتن انگیزه و علاقه کافی برای یادگیری است. البته انگیزه موضوعی نیست که تنها در سالهای اخیر مورد توجه قرار گرفته باشد، این مفهوم از دیر باز مورد عنایت اندیشمندان و بزرگان قرار گرفته است. در واقع انگیزه عاملی است درونی که رفتار فرد را در جهت معینی هدایت می-کند و راهنمای او برای گزینش، کوششی از میان کوششهای ارادی وی می-شود. [۱] جان دیویی در مورد علاقه فراگیرندگان می-گوید: «علاقه جرقه ای است که بدون آن شعله یادگیری فروزان نمی-شود.» [۲] هدف اصلی نگارنده این است که با چه تمهیداتی می-توان علاقه دانش آموزان را نسبت به درس تاریخ افزایش داد. وقتی که این امر تحقق یافت زمینه برای رشد خلاقیت ها، ابتکارات و اندیشه های نو فراهم خواهد شد.

مقدمه

ده سال است که به عنوان دبیر تاریخ مشغول به تدریس هستم. مسئله اصلی که این مدت با آن روبرو بودم این بود که دانش آموزان علاقه زیادی به درس تاریخ نداشتند و این مسئله در ذهن نگارنده وجود داشت که اولاً با چه روش هایی می توان علاقه دانش آموزان را نسبت به درس تاریخ افزایش داد؟ و ثانیاً چگونه می توان میزان مشارکت دانش آموزان را در فرایند تدریس افزایش داد؟ برای این پژوهش دو کلاس دوم و سوم انسانی که میزان ضعف درسی آنها بیشتر بود انتخاب شد.

در ابتدای کار از خود دانش آموزان شروع کردم و علل افت تحصیلی و عدم شوق و نشاطشان را جویا شدم. دانش آموزان عنوان کردند که به علل سنگین بودن و تکراری بودن مطالب درسی قادر به حفظ کردن آنها نیستند. البته قابل ذکر است هیچ دانشی به اندازه تاریخ به دلیل اتکا به حافظه مورد طعن و تعرض قرار نگرفته و هیچ درسی مثل تاریخ به دلیل حفظی بودن مورد حمله و هجوم واقع نشده است. تصور بسیاری از مردم از خواص و عوام بر این است که تاریخ حفظی است. هر چند که یونسکو هدف آموزش تاریخ را در تبدیل فهم پایدار و غیر قابل دوام به فهم پایدار و قابل دوام اعلام کرد، اما چنین اقداماتی تغییری در درس تاریخ از حالت حفظی به فهمیدن ایجاد نکرد، [۳] بنابراین تصور بسیاری از اولیا، همکاران و دانش آموزان این بود که تاریخ درس حفظی است. لذا طرح پژوهش را ابتدا با مدیر مدرسه در میان گذاشتم و او مرا بسیار تشویق به انجام این کار کرد.

گردآوری اطلاعات از وضع موجود (شواهد ۱)

پس از شنیدن صحبت های دانش آموزان به این فکر افتادم پرسشنامه ای را تنظیم کنم تا نظرات همه بچه ها را داشته باشم. موارد موجود در پرسشنامه بدینقرار می باشد: ۱- میزان علاقه دانش آموزان به درس تاریخ ۲- موانع یادگیری یا عدم انگیزه الف- حجم مطالب کتاب و نداشتن جذابیت ب- مشکلات خانوادگی ج- دروس سخت در یک روز ۳- راههای پیشنهادی الف- تدریس به صورت هوشمند ب- تدریس مشارکتی ج- اردوهای علمی د- تدریس نمایشی.

نتایج حاصله از پرسشنامه در نمودار صفحه بعد ملاحظه می شود.

موارد پرسشنامه

کلاس ۲۰۲

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

کلاس ۳۰۳

۱-علاقه دانش آموزان به درس تاریخ

۷۲٪

۴۰٪

۲-موانع یادگیری و عدم انگیزه

الف- حجم مطالب کتاب و نداشتن جذابیت

ب- مشکلات خانوادگی

ج- دروس سخت در یک روز

۳-راههای پیشنهادی

الف- تدریس به صورت هوشمند

ب- تدریس مشارکتی

ج- اردوهای علمی

د- تدریس نمایشی

تجزیه و تحلیل اطلاعات

انگیزه کم دانش آموزان نتایج مشهود بود، در قسمت دوم موانع یادگیری بیشترین درصد به حجم مطالب کتاب و نداشتن جذابیت و داشتن دروس سخت در یک روز (بخصوص دانش آموزان سوم انسانی که چهار درس سخت در روز سه شنبه دارند) بیشترین درصد در قسمت سوم اختصاص به برگزاری اردوهای علمی و تدریس به صورت هوشمند دارد. بنابراین هدف اصلی اینجانب بر این تحقق یافت که انگیزه دانش آموزان را به نحوی بالا ببرم که میزان فعالیت آنها در کلاس درس افزایش یابد.

انتخاب راه حل های جدید موقتی و اجرای آنها

در رویکردهای جدید تعلیم و تربیت عرضه اطلاعات کافی نیست. بلکه روش تدریس دوسویه از اهمیت ویژه برخوردار است. نقش اصلی بر عهده فراگیران گذاشته می-شود که با مشارکت مستقیم خود به فرایند یادگیری شکل می-دهند و شیوه های تفکر کردن را تمرین می-کنند. البته با کمک روش های دیگر و استفاده از وسایل و ابزار کمک آموزشی مثل رایانه، تصاویر، کتب و نقشه ها می-توان به افزایش انگیزه و مشارکت دانش آموزان و زمینه سازی بروز خلاقیت آنان کمک کرد. [۴] بنابراین برای رفع مشکل علاقه دانش آموزان تصمیم گرفتم که آنان را در کلاس درس فعال سازم. برای رسیدن به هدف فوق تصمیم گرفتم یک راه حل موقتی که شامل ۷ طرح بود را اجرا کنم.

۱- پرسش و پاسخ گروهی

برای پرورش خلاقیت و روحیه جستجوگری و نقد پذیری دانش آموزان یکی از روش های موثر روش پرسش و پاسخ می-باشد. [۵] در این راستا دانش آموزان کلاس دوم انسانی به ۵ گروه ۵ نفره تقسیم شدند. برای هر درس در ترم دوم مطالبی برای فعالیت گروهها مشخص شد. دانش آموزان در منزل درس مربوط به هر گروه را مطالعه می-کردند. پس از ارزشیابی درس گذشته در ابتدای درس جدید پرسشی را مطرح می-کردم به طور مثال: چه عواملی باعث انحلال و سقوط حکومت طاهریان شد؟ دانش آموزان در گروههای خود به بحث می-پرداختند و نتیجه بحث را به صورت گزارش ارائه می-دهند. به عنوان مثال پاسخ گروه اول: فعالیت های جنبش عیاران در منطقه سیستان باعث سقوط حکومت طاهریان شد. پاسخ گروه دوم: فعالیت های شیعیان مثل علویان و سادات شیعی و..... باعث انحلال حکومت طاهریان شد. پس از ارائه گزارش گروهها اینجانب توضیحات کافی داده و در صورت لزوم دانش آموزان را راهنمایی خواهم کرد. از درس چهاردهم تا هفدهم کتاب هر جلسه کلاس دوم انسانی با این روش پیش

رفت. این روش موجب اعتماد به نفس بیشتر در دانش آموزان شد و منجر به ایجاد علاقه و تفکر خلاق در آنها شد و قدرت اظهارنظر دانش آموزان را تقویت کرد. برای ایجاد رقابت میان دانش آموزان ارزشیابی مستمر به شکل تیمی و گروهی انجام می-شد. که در پایان جلسه گروه های برتر نیز اعلام می-شد.

۲- استفاده از رایانه و نمایش فیلم

یکی دیگر از ابزارهای موثر کمک آموزشی برای درک بهتر حوادث تاریخی فیلم های آموزشی هستند. چون در بیشتر کلاسهای درس روش تدریس به صورت سخنرانی، سنتی و تکراری است، دانش آموزان از نمایش فیلم و استفاده از رایانه استقبال می-کنند. در مبحث هخامنشیان برای کمک به تدریس از فیلم شکوه تخت جمشید در کلاس دوم انسانی استفاده شد. در کلاس سوم انسانی نیز درس سیزدهم کتاب (اوضاع ایران از سقوط دولت صفویه تا قاجاریه) با استفاده از اسلایدهای آموزشی تدریس شد. در مبحث تاریخ انقلاب نیز برای کمک به تدریس از فیلم داستان انقلاب در کلاس سوم ریاضی استفاده شد.

۳- استفاده از تصاویر و نقشه ها

یکی از راههای افزایش درک بصری در تفهیم و تفسیر مطالب تاریخی استفاده از تصاویر است. به عنوان نمونه در مبحث هخامنشیان وقتی که از اقدامات کوروش کبیر گفته شد، در قسمت تدوین اولین منشور حقوق بشر از پوستر مربوط به این اثر استفاده شد. در مباحث دوران پیش از تاریخ، تصاویر یافته های تازه باستان شناسی تصاویر سگ های مومیایی شده در مصر، ارابه طلایی مربوط به گنجینه جیحون و تابوت لک لک در مصر نشان داده شد.

استفاده از نقشه ها در کلاس دوم و سوم انسانی در بیشتر دروس کاربرد دارند. به دلیل این که اولاً دانش آموزان با قلمرو حکومت های مختلف، اقتدار ایران در دوره های گذشته، همسایگان ایران و مرزبندیهای داخلی و خارجی آشنا شدند. ثانیاً آنها ابزار تاسف می-کردند که چرا از قلمرو ایران کاسته شده است. ثالثاً افتخار به فرهنگ و تمدن ایرانی در میان آنها مشهود بود. بنابراین متوجه شدم با استفاده از نقشه ها، تصاویر و اسناد دوره های گذشته قدرت درک، استدلال و قضاوت دانش آموزان و به تبع انگیزه آنها در مطالعه درس تاریخ افزایش یافت.

۴- خواندن مطالبی جذاب برای افزایش آگاهی

از آن جا که هدف اصلی نگارنده در این پژوهش خارج شدن کلاس از جنبه خشک و بی روح بودن بود، تصمیم گرفتم مطالبی که برای دانش آموزان جذابیت دارد برای افزایش علاقه آنها در کلاس استفاده کنم. در مبحث اقدامات کوروش کبیر ترجمه منشور حقوق بشر، در مبحث اقدامات داریوش کبیر متن وصیت نامه داریوش اول، در مبحث فرمانروایان سومری مطالبی از اسطوره گیل گمش، مطالبی در مورد شب یلدا، جشن اسفندارمذ، سفره هفت سین، جشن چهارشنبه سوری و آیین های ایرانیان در عید نوروز برای دانش آموزان گفته شد.

در کلاس سوم نیز در مبحث تاریخ پهلوی از کتاب خاطرات حسین فردوست استفاده شد. موضوعاتی مثل خصوصیات و روحیات رضا شاه و محمد رضا شاه، وضعیت دربار که در کتاب درسی به آنها اشاره نشده است بیان شد که این مطالب خارج از درس بسیار مورد توجه دانش آموزان قرار گرفت.

۵- بازدید از اماکن تاریخی

یکی از روشهای موثر برای یادگیری پایدار و عینی در درس تاریخ روش گردش علمی می-باشد. در این راستا دو گردش علمی با هدف آشنایی دانش آموزان با آثار تاریخی ایران زمین ترتیب داده شد.

۱- موزه آبگینه: محل، خیابان سی تیر. روز ۲۰ بهمن ماه. بازدیدکنندگان دانش آموزان سوم ریاضی و چهارم انسانی. ساختمان بنا مربوط به ۹۰ سال پیش بود که تعلق به قوام السلطنه نخست وزیر احمد شاه قاجار داشت. شامل تالارهای صدف، بلور، مینا، لاجورد، زرین، کتابخانه و کارگاههای سفال سازی، در این مجموعه قدیمی ترین سفال ها و بلورهای ایران از دوره باستان تا عصر قاجاریه نگهداری می-شود.

۲- موزه کاخ گلستان: محل، میدان پانزده خرداد، روز ۴ اسفند. بازدیدکنندگان دانش آموزان سوم انسانی و تجربی و چهارم انسانی. ساختمان موزه کاخ گلستان از قدیمی ترین ساختمان های شهر تهران و قدمت آن مربوط به عصر فتحعلی شاه قاجار می-باشد. قسمت های برگزیده برای بازدید: موزه مردم شناسی (کاخ ابیض)، نگارخانه آثار نقاشی هنرمندان دوره های گذشته به خصوص

کمال الملک نقاش برجسته عصر قاجاریه، تالار سلام و آئینه، بنای شمس العماره، محوطه سرسبز کاخ و نمایشگاههای سیار در محوطه.

رهاوردهای گردش علمی: پس از گردشهای عملی به دانش آموزان گفته شد که از بازدید خود گزارش بنویسند. در گزارشهای آنها مشخص شد که علاقمند به تاریخ و فرهنگ ایران زمین شدند، به ایرانی بودن و فرهنگ شش هزارساله خود مفتخر بودند، از این که یک روز درس تاریخ در موزه و کاخ برگزار شد مسرور بودند، همینطور علاقمند به شغل راهنمای موزه ها و کاخ ها شدند و در این مورد سوال می-کردند که راه دست بایی به شغل فوق چگونه است. (عکسهای مربوط به بازدید از موزه آبگینه و کاخ گلستان در سی دی ضمیمه به تحقیق می-باشد.)

۶-روش نمایشی

هدف از روش نمایشی آشنایی دانش آموزان و ایجاد انگیزه بیشتر برای مباحث درس سیزدهم قسمت دوران نادر شاه افشار بود. دانش آموزان حکایت نادرقلی خان افشار و تهماسب دوم (آخرین بازمانده صفوی) را اجرا کردند. (فیلم مربوط به روش نمایش در سی دی ضمیمه به تحقیق می-باشد.)

۷-دست سازه های تاریخی دانش آموزان

ساخت دست سازه ها در کلاس دوم و سوم انسانی اجرا شد. هدف اصلی از اجرای این روش آشنایی با دوران باستان برای سال دوم و آشنایی با تاریخ جهان برای سال سوم انسانی بود. کلاس دوم انسانی به هشت گروه سه نفره برای ساخت ماکت تقسیم شدند، بدین ترتیب: گروه پروشات: دیوار چین- گروه کوروش کبیر: پاسارگاد- گروه داریوش کبیر: اهرام مصر- گروه پرسپولیس: معبد چغازنبیل- گروه پاسارگاد: لوحه های گلی- گروه چغازنبیل: بنای پارتون- گروه آتوسا: مهره های گلی- گروه کوروش کبیر ۲: لوحه چینی. کلاس سوم انسانی نیز به هشت گروه دو یا سه نفره برای تهیه روزنامه دیواری تقسیم شدند، بدین ترتیب: گروه اول: هیتلر- گروه دوم: استالین- گروه سوم: موسولینی- گروه چهارم: سید جمال الدین اسدآبادی گروه پنجم: سازمان ملل متحد- گروه ششم: جنگ جهانی دوم - گروه هفتم: جنگ سرد گروه هشتم: بیسمارک. از آثار دانش آموزان در دهه فجر نمایشگاهی ترتیب داده شد. (تصاویر مربوط به آثار دانش آموزان در سی دی ضمیمه به تحقیق می-باشد.)

گردآوری اطلاعات (شواهد ۲)

از زمان اجرای طرحهای فوق در کلاس اینجانب ملاحظه گردید که دانش آموزان با شور و علاقه وافری در کلاس حاضر می-شدند. پس از اظهار نظر دانش آموزان و نظر سنجی از آنها متوجه شدم که انگیزه و علاقه دانش آموزان نسبت به درس تاریخ دوبرابر شده است. در مرحله بعدی چک لیست های ماهانه مربوط به ترم دوم را مقایسه کردم، در ابتدای ترم دوم تا پایان اسفندماه نمرات دانش آموزان ۳۵٪ افزایش پیدا کرده بود. یعنی از ۴۰٪ به ۷۵٪ رسیده بود.

ارزشیابی تاثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

پس از آن که اطلاعات لازم در مورد نتایج طرحهای مربوطه در مورد افزایش علاقه دانش آموزان در کلاس تاریخ جمع آوری گردید، تلاش کردم در ادامه سال تحصیلی کاستیها و نواقص آن را جبران کنم. شواهد اطلاعات جمع آوری شده نشان می-داد که که روشهای ارائه شده در کلاس درس موثر بودند و دانش آموزان با علاقه بیشتری در کلاس درس حاضر می-شدند. دانش آموزان متوجه شدند که فقط با حفظ واژه واژه مطالب کتاب موفق به درک مطالب ونمره بهتر نخواهند شد، بلکه با مشارکت موثر در تدریس آنها بهتر محتوای کتاب را متوجه می-شدند. البته در نهایت طرح فوق را به مدیریت مدرسه سرکارخانم باقری ارائه کردم و ایشان نیز با نظرات سازنده و موثر خود مرا به ادامه راه مصمتمتر کردند.

گزارش نهایی و نتیجه گیری

در ابتدا باید متذکر شد که طرح‌های فوق برای هر کلاسی قابل اجرا نیست، بلکه وضعیت علمی و تحصیلی دانش آموزان، تعداد آنها، میزان همکاری کادر اجرایی مدرسه در انتخاب طرحها تاثیر زیادی دارد. قابل قبول بودن طرحهای اقدام پژوهی در کلاس دوم و سوم انسانی به دلایل ذیل می-باشد: مشارکت دانش آموزان در جریان تدریس نسبت به ترم گذشته افزایش یافت. همکاری و همیاری دانش آموزان با مباحثات گروهی، ایفای نقش و ساختن دست سازه یا ماکت بیشتر شد، خلاقیت و پژوهشگری دانش آموزان برای پرسش و پاسخ گروهی ارتقا یافت، علاقمندی دانش آموزان به فرهنگ و تمدن ایرانی و آباء و اجدادشان در نتیجه اردوهای تاریخی، خواندن مطالب جذاب و نشان دادن تصاویر تاریخی افزایش یافت.

پیشنهادهات

- ۱- کاهش حجم کتاب های درسی.
- ۲- قرار دادن ساعات مطالعه و کتابخانه در برنامه درسی دانش آموزان.
- ۳- چیدن میز و نیمکت به صورت میزهای چهار یا پنج نفره برای مباحثه و گفتگو.
- ۴- ایجاد انگیزه با دادن امتیازات مادی و معنوی به معلمین، یعنی کسانی که در حقیقت مجریان برنامه اصلی برنامه درسی هستند.
- ۵- چیدمان صحیح برنامه درسی توسط مدیریت آموزشگاه، بدین صورت که دروس سخت در یک روز نباشد.
- ۶- تشویق دانش آموزانی که در طی سال تحصیلی پیشرفت تحصیلی داشته اند. (برای انگیزه بیشتر)
- ۷- امکان بیشتر اردوهای تاریخی برای دانش آموزان منطقه با هزینه کمتر، به این دلیل که خیلی از دانش آموزان منطقه بهارستان از نظر مالی در سطح پایینی قرار دارند و نمی-توانند از اردوها و گردش های علمی بهره ای ببرند.
- ۸- توانمند سازی معلمان منطقه از نظر علمی با برگزاری دوره های ضمن خدمت تخصصی و برگزاری مسابقات علمی.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۲۹۸۰-۷۷۸۶ISSN

۹- ارتقاء سیستم های الکترونیکی مدرسه در جهت تدریس هوشمند و اختصاص کلاسی فقط برای تدریس تاریخ.(در مدرسه اینجانب در دستگاه ویدئو پرژکتور امکان پخش فیلم به صورت دی وی وجود ندارد).

۱۰- خرید نرم افزارها و فیلمهای آموزشی مربوط به درس تاریخ برای تنوع و جذابیت در تدریس.

۱۱- استفاده از روش های تلفیقی مشارکتی در کلاس درس.

فهرست منابع و مآخذ

ابراهیمی، غلامرضا، «راه های ایجاد انگیزه در درس تاریخ»، www.go-ra-kiar.blogfa.com، ۹/۱۰/۹۰.

خیراندیش، عبدالرسول، «درس تاریخ و مسئله حفظ کردن آن»، از مجموعه راهکارهای آموزش تاریخ به کوشش نصرالله صالحی، تهران، شورا، ۱۳۸۸.

سلیقه دار، سکینه، «نقش دبیران تاریخ در رشد و خلاقیت دانش آموزان، رشد، دوره دوازدهم، ش ۳، بهار ۱۳۹۰.

فضلی خانی، منوچهر، راهنمای عملی روش های مشارکتی و فعال در فرایند تدریس، تهران، آزمون نوین، ۱۳۸۴.

قاسمی پویا، اقبال، راهنمای معلمان پژوهنده، تهران، مولف، ۱۳۸۳.

-منوچهر فضلی خانی، راهنمای عملی روش های مشارکتی و فعال در فرایند تدریس، تهران، آزمون نوین، ۱۳۸۴، ص ۵۶-۵۷.